

**Porkkalan vuokra-
alueen muistomerkki
Espoon Kivenlahdessa.**

Kuva: Pekka Tätilä

Porkkalan vuokra-alue oli kuin valtio valtiossa. Sillä oli tarkoin määrätty, merkityt ja vartioitujen rajat. Se eli omaa sotilaallista elämäänsä pääkaupungin naapurina. Vuokra-alueen palauttamisesta on kulunut 50 vuotta.

Pekka Tätilä

RAUTAESIRIPPU NAAPURISSA –

JATKOSOTA PÄÄTTYI aselepoon 4.9. 1944 ja välirauhansopimus allekirjoitettiin Moskovassa 19. syyskuuta 1944 raskain ehdoin. Karjala, Suomenlahden saaret, osia Sallasta ja Kuusamosta sekä Petsamo oli luovutettava. Rauhanehtoihin kuului myös Porkkalan alueen vuokraaminen sotilastukikohdaksi Neuvostoliitolle 50 vuodeksi viiden mil-

joonan markan vuosittaista vuokraa vastaan. Vuokra-alue käsitti noin 380 neliökilometrin suuruisen maa-alueen ja siihen liittyvän merialueen. Degerbyn kunta oli kokonaisuudessaan vuokra-alueella ja lisäksi siihen kuului huomattavia osia Kirkkonummen ja Siuntion kunnista sekä pienempiä alueita Espoosta ja Inkoosta.

Evakuointi kymmenessä päivässä

Rauhansopimuksen mukaisesti alue evakuoitiin nopeasti. Kymmenessä päivässä alueen 7 300 asukasta oli siirtynyt lähitienoille, pääosin Espoon ja Kirkkonummen vuokra-alueen ulkopuolisille alueille. Tässä lyhyessä ajassa piti myös korjata syksyn sato ja 8 000-päisen karjan siirto

vaati huomattavia voimanponnistuksia. Vuokra-alueelle johtavat tiet ja sillat suljettiin 29.9.1944.

Välirauhansopimuksen 8. artiklassa ja siihen kuuluvassa liitteessä, jotka koskevat Porkkalan vuokra-aluetta, oli määräys, että vuokra-alueen rajaviivan merkitsee maastoon erillinen sekakomitea, jonka laatima rajan kuvaus ja rajakartta on alistettava molempien maiden hallitusten vahvistettavaksi. Itse alueen luovuttamisen muodoista ei kuitenkaan ollut muuta määräystä kuin että sen on tapahduttava 10 päivän kuluessa.

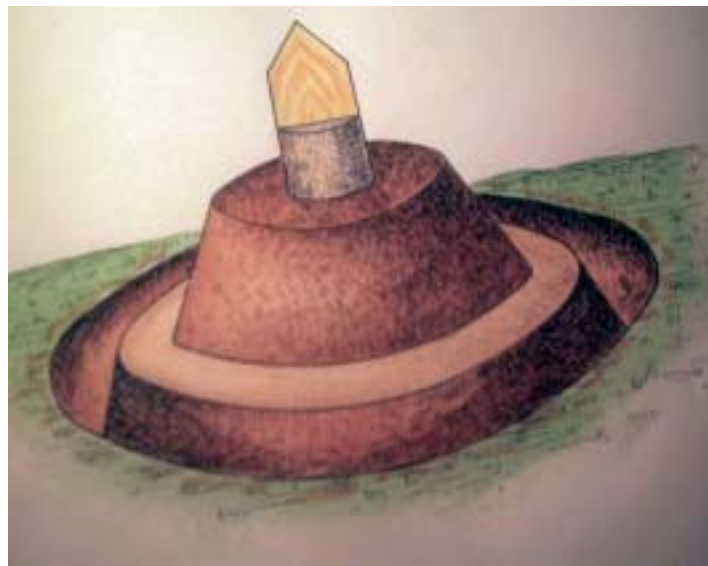
Heti evakuoinnin jälkeen marraskuun ensimmäisiin päiviin tultaessa alueelle oli asettunut neuvostoliittolaisia joukkoja, jotka muun muassa miehittivät Mäkiluodon linnakkeen ja järjestivät vartiointia rajoilla. Samoihin aikoihin valvontakomission taholta ilmoitettiin että ”– tukikohdan päällikkö, 1 lk kapteeni Antonov on nyt valmis vastaanottamaan alueen suomalaisilta valtuutetuilta ja pyytää ilmoitusta luovutusajasta. Suomalaisen valtuuskunnan pitäisi valmistautua luovuttamaan tässä yhteydessä mahdollisimman täydelliset yleiskartat alueesta, asemakaavat kaikista asutuskeskuksista, tiedot vesijohto- ja viemäriverkostosta sekä vedenottoaikoista.” Valtioneuvosto asettikin toimikunnan, jonka tehtävänä oli ottaa yhteyttä valvontakomissioon ja hankkia ne aineistot ja tiedot, jotka Neuvostoliiton edustajalle luovutettaisiin.

Rajankäynti

Vuokra-alueen rajan määrittämisen ja maastoon merkitsemisen suoritti sekakomitea, jonka Suomen valtuuskuntaan kuuluivat professori **Ilmari Bonsdorff** puheenjohtajana, sekä jäsenet eversti **K.V. Somerto**, komentaja **U.E. Suomela** ja filosofian tohtori **V.R. Ölander**. Neuvostoliiton valtuuskunnan puheenjohtajana toimi hallitusneuvos **A.M. Aleksandrov**. Valtuuskunnat aloittivat työnsä yhteisellä kokouksella 5. lokakuuta ja seuraavassa

Porkkalan vuokra-alueen rajat, mittakaava 1:250 000.

Pehmeillä mailla käytetyn taitepistepaalun mallipiirros.

Porkkalan vuokra-alueen rajat

kokouksessa viikon kuluttua hyväksyttiin rajankäynnille ohjeet neljine liitteineen. Ne käsittivät yksityiskohtaiset selvitykset maa- ja merirajojen käymisestä, rajan merkitsemisestä maastoon sekä rajan ylläpitämisestä maastotöiden yhteydessä.

Maastotyöt suoritettiin 13.10.–21.11.1944 välisenä aikana. Eräin paikoin valtuuskunnilla oli eriäviä näkemyksiä

rauhansopimuksen liitteenä olleen kartan tulkinnasta. Eräs tällainen oli Päivölän aseman kysymys. Lopulta sen kohdalla todettiin, että raja merkitään siten, että asemanseudun asutus jää vuokra-alueelle. Yleisesti ottaen rajan maastoon merkintä sujui tyydyttävästi, kuten Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja ilmoituksessaan totesi.

Kenttätöitä varten raja jaettiin kahteen lohkokoon. Maalohko käsitti rajan Barö-sunds-fjärdenin ”Kuru-uddiin” asetetusta rajamerkistä no 5 Espoonlahden pohjoisrannalle asetettuun rajamerkkiin no 98. Tämän lohkon pituus oli 38,59 km. Toinen lohko käsitti merialueella olevat rajanosat, lännen puolella 22,37 km ja idän puolella 32,45 km Espoonlahden

Kuva: Pekka Tätiä

**Kallioilla raja-
merkin pylväiden
väliin hakattiin
taitepistemerkki.**

rannalta ulkomerelle. Näiden rajalohkojen yhteispituus oli siten 93,41 km ja ulkomerellä olevien päätepisteiden välimatka oli 29,79 km. Vuokra-alueen kokonaispinta-ala oli 925,5 neliökilometriä, kun merialue otetaan huomioon rajan uloimmat päätepisteet, numeroiltaan 1 ja 110, yhdistävään linjaan asti.

Rajan taitepisteitä oli maalla 34 kappaletta. Ne muodostuivat yleensä itse taitepisteeseen asetetusta keskuspaalusta ja sen molemmin puolin 2,5 metrin etäisyydelle asetetuista pylväistä. Kallioilla keskuspaalun korvasi 25 cm:n läpimittainen kallioon hakattu ympyrä. Taitepisteiden välisille suorille ja rajan vesistöjä seuraaville osille asetettiin lisäksi paalupareja noin puolen kilometrin välein. Töiden yhteydessä rajalle raivattiin myös raja-aukko. Merialueella olevat taitepisteet merkittiin reimarinen kaltaisilla viitoilla ja niiden sijaintia osoittamaan asetettiin saariin ja mantereelle linjataulupareja. Kaikkiaan merellä oli taitepisteitä 16 kappaletta, 4 läntisellä ja 12 itäisellä loholla. Mantereen puolella raja oli pääosin metsissä ja pelloilla, mutta kahdessa kohdassa se kulki puron tai joen keskiuomaa pitkin: Päivölänjoessa noin 600 metrin matkan niillä

kohdin, missä raja leikkasi rantaradan, sekä 243,9 metrin matkan Sjunbyån keskellä. Lisäksi raja jakoi Humaljärven kahtia niin, että eteläisen rannan tuntumassa 100–200 metrin levyinen kaistale tuli kuulumaan vuokra-alueeseen.

Rajasta ja raja-alueesta laadittiin kartat. Kaikkien rajamerkkien koordinaateista laadittiin luettelo ja jokaisesta yksittäisestä rajamerkistä erillinen pöytäkirja. Rajavaltuuskunnat kokoontuivat 16.12.1944 Helsinkiin allekirjoittamaan raja-asiakirjat. Aikaa koko tähän mittavaan työhön oli siten kulunut vain reilut kaksi kuukautta.

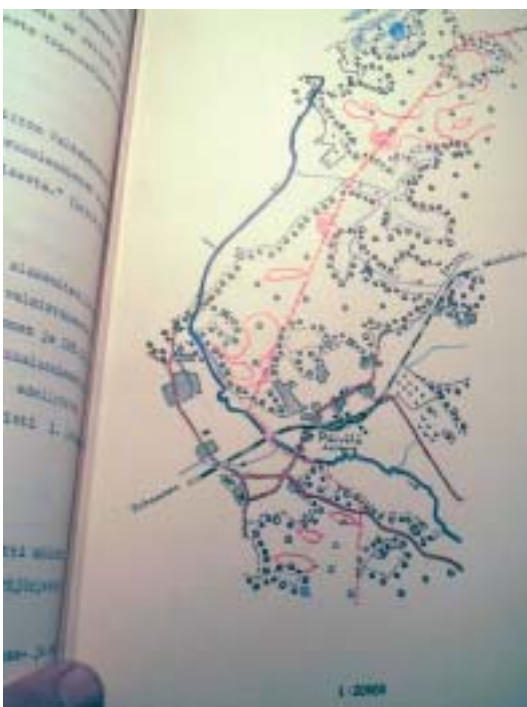
Suomi ja Neuvostoliitto vaihtoivat 14. maaliskuuta 1945 nootit, joilla ne ilmoittivat rajankäynnin tulosten hyväksymisestä. Näin rajan kulku oli saanut lopullisen vahvistuksensa ja tämä maiden välinen sopimus julkaistiin Suomessa asetuskokoelmassa, SopS 1/1945. Vuokra-alueen rajoille järjestettiin vartiointi samaan tapaan mitä oli varsinaisilla valtakunnanrajoilla. Rajan vartiointista vastanneen pataljoonan nimi oli vuodesta 1947 Porkkalan Rajavartiosto.

Porkkalan palautuksesta 50 vuotta

Tultaessa 1950-luvun puoliväliin maailman poliittinen tilanne oli muuttumassa. Syksyllä 1955 Neuvostoliitto yllättäen ilmoitti, että se luopuu Porkkalan vuokraoikeudesta. Porkkalan alue oli menettänyt strategisen asemansa ja Neuvostoliitto halusi purkaa ulkomaisia tukikohtiaan. Varsin nopeassa tahdissa neuvottelut palautuksesta saatiin päätökseen ja neuvostojoukot vetäytyivät alueelta siten, että 26.1.1956 puomit Kivenlahden sillalla nostettiin ylös ja suomalainen osasto marssi vuokra-alueen puolelle. Näin alun perin 50 vuodeksi sovittu vuokra-aika oli kutistunut reiluun yhteentoista vuoteen. Erinäisten vaiheiden jälkeen alueen asukkaat pääsivät palaamaan kotisijoilleen. Osa alueesta – Upinniemi – jäi valtion omistukseen ja sinne perustettiin muun muassa varuskunta.

Porkkalan vuokra-alueen palautuksesta tuli siis tämän vuoden tammikuun 26. päivänä kuluneeksi 50 vuotta. Sen muistoksi on Espoon Marinrannan puistoon pystytetty muistomerkki. Se sijaitsee lähellä Kivenlahden siltaa, jonka kautta ensimmäinen osasto marssi palautetulle alueelle.

**Kirjoittaja on yli-insinööri
Maanmittauslaitoksen Kehittämiskeskussessa. Sähköposti
pekka.tatila@nls.fi.**

Kuva: Pekka Tätiä

Luonnos Päivölän asemaseudun rajanvedoksi.